

TÜRKİYE CUMHURİYET'NİN

KURULUŞUNUN FELSEFİ TEMELLERİ

Sayın Genelkurmay Başkanım,

Değerli konuklar!

Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Sözlerime Atatürk'ün “ne mutlu Türk'üm diyene” vecizesiyle başlamak istiyorum. Bu ifadenin günümüzde ne gibi riskler içerdiğini ve kişiyi ne gibi suçlamalara maruz bırakacağını farkındayım. Ayrımcılık, ırkçılık herhalde bu suçlamaların ilk akla gelenleri olacaktır. Eğer hafızamızı tazeler ve yetmişli-seksenli yıllara geri gidersek, bu suçlamalara faşist olmayı da ekleyebiliriz.

Amacım bu tip suçlamalar karşısında bu sözü savunmak; ya da tam aksine onun bir eleştirisini yapmak değildir. Amacım sadece ve sadece bir felsefeci olarak sorgulamak, bu sözü nesnel olarak değerlendirmek ve bu söz etrafında sadece tarihi bir süreci değil, günümüzü de yine nesnel olarak analiz edebilmektir.

Felsefenin yaklaşık üç bin yıllık geleneği içinde değişmeyen özelliklerinin başında soru sormak ve analiz yapmak geldiği düşünülürse, onu vazgeçilmez yapan yönünün de bu olduğu ortaya çıkar. Bu özelliklerin kişiyi şüpheyeye düşürüp inançlarını sarsmak olmadığını vurgulamak yerinde olacaktır. Felsefenin amacı, dogmatik bakışı yıkabilmek için şüpheyi uyandırmak olabilir. Bu da bilindiği gibi gelişmenin, değişimin ve doğru olanın tespiti için zorunlu bir önkoşuldur.

Basit bir tespit ile işe başlayabiliriz: “ne mutlu Türk'üm diyene” sözü o günün koşullarında kuşkusuz ne faşist bir yaklaşımı ne de etnik bir ayrımcılığı hedeflemiş olabilir. Birlik ve bütünlüğe fazlasıyla gerek duyulan bir dönemde ayrımcılık zaten sözkonusu olamazdı; amaç tam aksine, birleştiricilik olabilirdi.

Bu durumda da sözkonusu vecizenin bizi Cumhuriyetimizin kuruluş koşullarının ve dayandığı ilkelerin gözden geçirilmesine götürmesine şaşırılmaması gerekir.

Böyle bir araştırmaya sadece tarihi olayların değil, günümüzün de doğru olarak değerlendirilebilmesi için gerek vardır. Çünkü görünen o ki, geçmişte çok önemli bir ilke konumunda olan ama bugün hiçbir şekilde kabul edilemez gibi duran bir vecize ile karşı karşıya bulunmaktayız. Elbet bunun da bir açıklamasının olması gerekir.

“Ne mutlu Türk’üm diyene” ifadesi günümüz için çok güçlü bir milliyetçilik düşüncesi içerdiği ileri sürülebilir. Fakat o günün koşulları dikkate alınırsa, milliyetçilik akımları ve onların güçlü etkileri tarihi bir olgu olarak hemen dikkati çekmektedir. Nitekim dünya savaşlarının başlamasında ve Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasında bu akımların çok önemli bir rolünün olduğunu biliyoruz.

Dolayısıyla da bu sözün, bu akımların etkisi altında söylendiği düşünülebilir. Çünkü baskı altında olan, yok edilmek istenilen, tarihi başarıları göz ardı edilen bir millet sözkonusuydu. Ortadan kaldırılmak istenilen Osmanlı imparatorluğu değildi; aslında bir millet yok edilmek isteniliyordu. Ve bu da Türk ulusuydu. Bu pencereden bakarsak, Atatürk’ün bu bilinci ayağa kaldırmak için “Türk milleti” kavramını kullanması kadar doğal bir şey de olamazdı.

Fakat bu koşullara rağmen sözkonusu vecizenin savunulabilir olmadığı yine de ileri sürülmek istenilebilir.

Bu görüş karşısında bir noktayı şiddetle vurgulamak yerinde olacaktır: bu vecize, bir milletin ırk olarak üstünlüğünü ifade etmeyi hedeflememektedir. Amaç öncelikle, bir aidiyet duygusunun ifade edilmesi, ve böyle bir duygunun oluşturulmasıdır. Bu aidiyet duygusunun ise zaman zaman ortaya çıkan ırk veya kavim üstünlüğü üzerine kurulmuş olan milliyetçilik anlayışıyla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur.

Dolayısıyla bu yöndeki yorumları ne tarihi gerçeklerle ne de güncel gerçeklerle bağdaştırmak mümkün olabilir. Kaldı ki Atatürk’ün hiçbir sözü veya yazısı, ırk veya kavim üstünlünden söz etmemektedir.

Bu durumda şöyle bir sonuca ulaşmak mümkün gibi görünmektedir: Atatürk bir milletin yok edilmek istendiğini görmüş ve ona bir kimlik kazandırmak için “ne mutlu Türk’üm diyene” demiştir. Amaç, bir millet bilinci oluşturmak ve bu sayede yok olmak tehlikesine karşı direnebilmektir.

Fakat bu yaklaşım sanırım gerçeğin sadece bir kısmı ifade etmektedir.

Nitekim “ne mutlu Türk’üm diyene” sözünü, örneğin “Batılılaşmak” kavramı ve bu amaçla gerçekleştirilen devrimlerle ilgi içinde ele alırsak, bazı aydınlatıcı sonuçlar elde edebiliriz.

Bilindiği gibi “Batılılaşmak”, zaten uzun zamandan beri Osmanlı imparatorluğunun gündemindeydi. Cumhuriyet ise bu yolda atılan çok büyük bir adım oldu. Fakat Atatürk bu milletin Batı’nın kişiliksiz bir parçası olmasını veya kendi değerlerini bir kenara bırakarak bu topluma uyumlanmasını hiçbir şekilde düşünmedi. Sözkonusu vecizeyi de bu düşüncenin çok güçlü bir anlatımı olarak yorumlayabiliriz.

Çeşitli zorluklar, sıkıntılar, yokluklar içinde olan, hatta yok olmakla karşı karşıya olan fakat aynı zamanda Batılılaşmak süreci içinde olan bir ulusun, kendine güvenmesi gerektiği, ancak bu kadar veciz bir şekilde ifade edilebilirdi.

Türk toplumunu karakterize eden özelliklerden birisi onun engin tarihidir. Bu tarih şüphesiz onun sosyal, kültürel, bilimsel, edebi, dini ve manevi değerlerini kapsar. Bu ve benzeri değerler tarihi bir süreç içinde oluşur ve olgunlaşırlar. Dolayısıyla bu değerlerin bir kenara bırakılması ne sözkonusudur ne de mümkün olabilir.

Sözkonusu vecize aynı zamanda tüm bu değerlerin yüceltilmesinin açık bir ifadesidir. Dolayısıyla bu vecizeyi bir millet bilinci oluşturma isteği ile açıklamak, eksik bir yorum olacaktır.

Atatürk’ün askerlik yaşamı boyunca arkadaşlarıyla yapmış olduğu konuşmalar da dahil olmak üzere tüm eylemlerinde Türk milletinin sahip olduğu hasletlerin farkında olduğu çok iyi bilinmektedir¹.

Bu durumda, şöyle bir soru sorulabilir: acaba Atatürk niçin yeni bir idare tarzını, Cumhuriyeti benimsemek gereği duymuştur? Tüm tarihi başarıları bünyesinde toplamış olan bir imparatorluğu yeniden canlandırmaya çalışmayıp, niçin yepyeni bir siyasi yapı kurmak yolunu seçmiştir?

Böyle bir soruya cevap verirken şu noktanın da ayrıca dikkate alınması yerinde olacaktır: Cumhuriyetin ilan edildiği ve aynı zamanda Kurtuluş savaşının sürdüğü yıllarda, Anadolu yoksulluk ve sefalet içindeydi; eğitim, sağlık ve gelir düzeyi açısından da tam bir hiçlik

¹ Örneğin bkz. Kurtcebe, İ. (2004) Cumhuriyetin kurulmasından sonra açılmasına önyak olduğu kurumlar, yaptığı konuşmalar ve verdiği demeçler bunun açık kanıtlarıdır.

yaşanmaktaydı. Anadolu ve Türk insanı, her türlü tasavvurun çok ötesinde bir çöküş noktasında bulunmaktaydı.

Sadece bu durum bile yepyeni bir rejimin, Cumhuriyet idaresinin benimsenmek istenilmesinin ne kadar riskli olduğunu göstermektedir. Çünkü cumhuriyet, her şeyiyle yeni kurumlar gerektiren bir idare biçimidir. Bu açıdan bakıldığında, köklü bir imparatorluğun yerine geçebilmesi için gerekli başlangıç koşullarına sahip olduğu ileri sürülemez.

Yani içinde bulunulan tüm yoksulluk ve yokluklar dikkate alındığında, Atatürk'ün cumhuriyeti bir idare tarzı olarak benimsemek istemesi, büyük bir cesaret ve güven işi olduğu anlaşılır. Yok olma noktasına gelen bir topluma, Batı dünyasının asırlardır benimsediği bir sistemin getirilmek istenilmesi, ancak çok güçlü bir inanç sayesinde mümkün olabilirdi.

Kanaatimce sözkonusu vecize işte bu güveni ve inancı dile getirmektedir. Yoksulluğun ve yokluğun yoğun bir şekilde yaşamasına rağmen, tarihte başka bir örneği görülmeyen bir dönüşüm de ancak bu sayede gerçekleştirilebilirdi.

Bu sonuç, sözkonusu vecizenin bir ırkın üstünlüğü iddiasını içermediğinin başka bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Çünkü ulaşılmak istenilen, hatta üstüne çıkılması hedeflenen Batı medeniyetidir. Dolayısıyla bir ırk üstünlüğünden söz edilmek istenilseydi, başka bir toplum örnek olarak alınmazdı. Atatürk, öyle görünüyor ki, Türk ulusunun sahip olduğu tüm tarihi değerlerin tam olarak farkındaydı; ve bu sebeple de son derece bilinçli bir şekilde, “ne mutlu Türk’üm diyene” dedi.

Bu noktadan sonra bir adım daha ileri gidebiliriz ve bu sözün başka bir inancı daha yansıttığını ileri sürebiliriz: bu inanç, bir ulusun sahip olduğu kültürel özellikler ile cumhuriyet idaresinin dayanağı olan ilkeler arasında bir uyum olduğunun kabul edilmesidir.

Böyle bir uyumun olması, dönüşümün kendiliğinden gerçekleşeceği anlamına elbette gelemmez. Bütün olumsuz koşullara rağmen Türk Milleti'nin böyle bir dönüşümü gerçekleştirecek yeteneklere sahip olduğunu gören ve bunu başaran bir önderin mevcudiyeti gereklidir. Dolayısıyla “ne mutlu Türk’üm diyene” sözünün içeriğine, bir milletin böyle bir dehaya sahip olmasını da rahatlıkla dahil edebiliriz.

Sonuç olarak, Atatürk'ün cumhuriyeti Türk milletinin sahip olduğu vasıflar üzerine bilinçli olarak kurduğunu söyleyebiliriz. “Ne mutlu Türk’üm diyene” sözü, bu vasıflara sahip olmanın gururunu yansıtmaktadır.

Bu durumda dikkatlerimizi sözkonusu vasıflar ile cumhuriyetin dayandığı ilkeler arasındaki ilişkinin gözden geçirilmesine yöneltebiliriz. Böylece Cumhuriyetimizin dayandığı temellerin incelenmesi olanağını da elde edebiliriz.

Cumhuriyet denilince ilk akla gelebilecek özellik, halk idaresidir; yani halkın kendi kendisini idare etmesidir. Siyaset felsefesi ile uğraşan filozoflar, Antik çağdan beri onu siyasi bir sistem olarak bu özelliği çerçevesinde tanımlamışlardır. Bu siyasi sistem, günümüzdeki anlamına ve uygulama biçimine bir dizi değişimler sonucunda ulaşmıştır. Bu değişimlerin yakın geçmişinde, I. ve II. Dünya savaşları, teknolojik ve bilimsel gelişmeler ve bunlarla yakın ilişki içinde olan sosyal yapıdaki oluşumlar yer almaktadır. Günümüz anlamında “cumhuriyet” kavramının içeriğini belirleyen diğer temel etken, Batı toplumunu biçimleyen hümanizm, aydınlanma ve Rönesans gibi felsefi değerler olmuştur.

Öte yandan demokrasi kültürünün önemli bir başka dayanağı, bazı düşünürlere göre, Hıristiyanlıktır ve onun değerleriyle yakın ilişki içinde olan ekonomik sistemdir; yani kapitalizmdir. Bu özellik, Batı dünyası dışındaki kültürlerin demokrasi ve cumhuriyeti olumsuz bir gözle yorumlamalarının da temelini teşkil etmektedir.

Fakat sonuçta bütün olumsuz yorumlara rağmen, Cumhuriyet rejimi ve demokrasi, Batı düşüncesinin örnek olarak alınmasını sağlayan özellikleri olarak kabul görmüş durumdadır.

Sonuçta Batı dünyasının üstün ve ayrıcalıklı olarak kabul edilmesi, elbette onun ekonomik, askeri, bilimsel, kültürel ve teknolojik açıdan sahip olduğu özelliklerden kaynaklanmaktadır. Ve bu başarılar, onun tarihi ve felsefi geçmişinin bir sonucudur.

Bugün laiklik, hoşgörü, insan hakları, özgürlük, sosyal adalet gibi değerler, çağdaşlığın ölçütü olarak kabul görmektedir. Bu değerler cumhuriyet ve demokrasi sayesinde kurumsallaşmışlardır; ve siyasi yapının doğal bir parçası haline almış durumdadırlar.

Günümüz toplumlarının teokratik veya Marksist esaslar çerçevesinde, hatta diktatörlükle yönetilseler bile cumhuriyeti benimsemeleri, bu siyasi sistemi ayrıcalıklı ve üstün bir konuma gelmesinin başka bir sebebidir.

Çünkü cumhuriyet yaygın bir şekilde, ekonomik, askeri, teknolojik başarıların hazırlayıcısı bir siyasi sistemin adı olmanın ötesinde, evrensel değerlerin taşıyıcısı olarak kabul görmektedir.

Savaşların tahrip ettiği, yokluk ve yoksunluk içinde olan bir toplumun Batı tipi bir idare tarzını benimsemesi, hiç kuşkusuz müthiş bir meydan okumadır. Atatürk'ün Türk milletinin

sahip olduğu vasıflara olan inancı, dönüşümün temel dayanağıdır. “Ne mutlu Türk’üm diyene” sözünün bu gururu, inancı ve güveni yansıttığını düşünmek yerinde bir yorum olacaktır.

Batı dünyasının günümüzde geçerli olan birtakım değerlerin referans konumunda olması, onun tüm eylemlerinin onaylanmasını veya gözü kapalı benimsenmesini gerektirmemektedir. Bunun da ötesinde emperyalist tutumunun dünyamıza getirdiği felaketleri görmemezlikten gelmek de mümkün değildir.

Bu ve benzeri sorunlar, özellikle günlük yaşamı ilgilendiren konularda bir değer çatışması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir çok toplum, kendi geçmişine ait kültürel değerlere dönüşü bağımsızlığının ve ilerlemesinin bir çözümü olarak görmektedir.

Ne var ki, özellikle gündelik yaşamı ilgilendiren konularda ortaya çıkan kültürel çatışma, siyasi yapının ve bir takım evrensel değerlerin küçümsemesi ve göz ardı edilmesi anlamına gelmemelidir. Çünkü hiçbir ulus, yukarıda da işaret edildiği gibi, Batı dünyasının ulaştığı teknolojik, askeri, ekonomik ve bilimsel seviyeyi görmemezlikten gelme lüksüne sahip değildir.

Batı dünyasının bu alanlardaki yön-verici gücü, siyasi bir idare tarzı olarak cumhuriyet ve demokrasinin de etkin bir konumda olmasını pekiştirmektedir.

Tam bu noktada son derece dikkat çekici bir noktaya işaret etmek yerinde olacaktır. O da Türk Ulusu’nun cumhuriyeti kendi kültürel geçmişini küçümsemeden inşa edebilmiş olmasıdır. Cumhuriyetin siyasi bir sistem olarak sahip olduğu içeriği böyle bir temel üzerine kurulabilmiş olmamız, Kurtuluş savaşımızın başarılı olması kadar önemli bir özelliktir.

Bu noktada yine ister istemez “ne mutlu Türk’üm diyene” sözü hatıra gelmektedir. Çünkü bu söz aynı zamanda, Türk ulusunun sahip olduğu vasıfların Cumhuriyet rejimiyle olan ilişkisinin bir anlatımı gibidir. Gerçekten de, böyle bir inanç olmasaydı, hiç kimse bir imparatorluktan cumhuriyete, demokrasiye ve laik bir yapıya dönüşü gerçekleştiremezdi; ve hiç kimse böyle bir gücü kendinde göremezdi.

Bilindiği gibi 20. Yy.lın hemen başlarından itibaren tüm dünyada çeşitli değişimler, dönüşümler ve devrimler gerçekleşmiştir. Nitekim Rusya ve Çin, yeni bir siyasi sistem ve bu sisteme uygun ekonomik bir yapı benimsemiştir. Bu değişim her iki ülkede de, sadece ekonomik dönüşümü değil, bireylerin inanç dünyasından toplumsal alışkanlıklara kadar

uzanan bir alanı kapsamıştır. Çin gibi geleneksel bir toplumdaki değişim ise kılık kıyafetten tarihi değerlerin inkârına kadar uzanan bir alana yayılmıştır.

Bütün bu çalkantılar sonucunda 21. yy.la girildiğinde görünen tablo şöyledir: değişimler ortak bir rota izlemekte ve ülkeler siyasi yapılarını cumhuriyet idaresi olarak belirlemektedirler. Nitekim aralarındaki bütün farklara rağmen “Çin Halk Cumhuriyeti” ve “İran İslam Cumhuriyeti”, aynı siyasi yapıyı kullanmak gereği duymaktadır. Bizim için burada önemli olan nokta, Türk Ulusu’nun bu dönüşümü yaklaşık bir asır önce yapabilmiş olmasıdır. Bunun da başka bir örneği de bulunmamaktadır.

Dünyamız “küreselleşme” adı altında yeni bir dönüşüm ile karşı karşıyadır. Bu dönüşümde de Batı dünyası yine belirleyici bir rol üstlenmiş durumdadır. Demokrasi, insan hakları, cumhuriyet, laiklik, sosyal devlet gibi ilkeler, küreselleşme olgusunun merkezinde yer alan değerler olarak yine karşımıza çıkmaktadır.

Türk ulusu, Cumhuriyetle birlikte sahip olduğu değerleri, bütün bu dönüşümlere ayak uyduracak şekilde başarıyla sürdürmektedir. Rusya ve Çin başta olmak üzere birçok ulus, çağa ayak uydurabilmek için yeniden yapılanma yolunu seçmiş durumdadırlar. Halbuki Türk Ulusu’u bu dönüşümü bir dehanın eseri olarak ve sahip olduğu tarihi değerler sayesinde çok önce başarmıştır.

Tarihi Türk geleneklerinin bazı özelliklerinin Cumhuriyet rejimine hiç de yabancı olmadığı bilinmektedir. Nitekim Göktürklerde ve Uygurlarda, Tuna Bulgarlarında, Tabgaçlarda, Peçeneklerde, Hazar Hakanlığında, Oğuzlarda, Kıpçak Türklerinde farklı adlarda da olsa bir tür meclis uygulamalarıyla karşılaşmıştır. Bu meclis değişik Türk topluluklarında “toy”, “kurultay”, “urug şurası”, “divan” gibi adlarla anılmıştır (Arslan, M. 2005, s.284 vd).

Bu gibi özelliklerin Osmanlı devletinin sahip olduğu idare biçimini etkilediği düşünülebilir. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu görünüşte monarşik ve teokratik bir devlet olmasına karşılık, diğer İslam devletlerinden ayrı ve kendine özgü bazı özellikler taşır (Albayrak, M. 1999, S.16).

Bu ve benzeri yorumlar tarihi birtakım olayların aydınlatılmasında önemli bir rol oynayabilir. Ne var ki Batı anlamında cumhuriyet ve demokrasinin çok önemli bir özelliğini tam bu noktada hatırlamak yerinde olacaktır. Bu özellik, sözkonusu sistemin hukuk ilkeleri üzerine kurulmuş olmasıdır.

Bir toplumda geçerli olan hukuk sistemi, o toplumun tüm kurumlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemek, biçimlemek ve onlara anlam vermek özelliğine sahiptir. Bir toplumun devlet yapısı, o toplumdaki mevcut hukuk sisteminden bağımsız olamaz.

Hukuk, bireyin devletle ilişkisini, devlet karşısındaki konumunu belirlemektedir. Bu açıdan bireysel tercihlerin, inançların ve etnik özelliklerin hem üstündedir hem de onları garanti altına alır. Çağdaş bir toplum, bireylerini hukuk kuralları çerçevesinde koruyabilen bir toplumdur (Sayılı, A. 1948, S.190-191).

“Ne mutlu Türk’üm diyene” sözünü, günümüz toplumlarının sahip olduğu özellikler açısından da ele almak mümkün görünmektedir. Çünkü bu sözün içerdiği milliyetçiliğin, çağdaş toplumlarda karşımıza çıkan milliyetçilik ile tam bir uygunluk içinde olduğu görülmektedir.

Bunun sebebi, sözkonusu vecizenin bir aidiyet ifade etmesidir. Buradaki aidiyet, çağdaş bir devletin temeli demek olan vatandaşlık hak ve ödevleri aracılığıyla sınırlandırılmış ve tanımlanmıştır. Hukuk kuralları çerçevesinde hak ve ödevler ortak değerler haline sokulmuşlardır.

Günümüz toplumları, küreselleşme konusundaki tüm gelişmelere ve Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütlerin varlığına rağmen, milli devlet olma özelliklerini sürdürmektedirler. Bunun da temeli, millet olma bilincinin kanunlarla çerçevelenmiş olmasıdır. Amerika’nın Onbir Eylül saldırısından sonra bireylerinin “Amerikalı olma bilinci”ni öne çıkarması, tüm Avrupa devletlerinin milli birliklerini hukuki zemin üzerinde kurmaları ve savunmaları bu konuda akla gelebilecek basit örneklerdir.

Bireyler hiç kuşkusuz kişisel mutluluklarını hür iradeleriyle arayabilmeli ve tercih edebilmelidirler. Yasalar, bireylerin felsefi görüşlerini, dini inançlarını serbestçe seçmelerinin, yaşamlarının ve ifade etmelerinin tek teminatıdır. Buna kişilerin etnik kökenleri ile ilgili hususları da dahil etmek gerekir. Yani gücünü sadece hukuk ilkelerinden alan bir devlet bireylerine bu olanağı sağlayabilir.

Bir hukuk devleti, ancak milli bir devlet için geçerli olabilir. Ve milli bir devlet de hukukun üstünlüğünü temele koyan bir siyasi sistem içinde mümkün olabilir. Çünkü milliyetçilik çağdaş anlamına, insan hakları, eşitlik, laiklik, sosyal adalet gibi kavramlar aracılığıyla ve günümüz devletlerini tanımlayan hukuki bir zemin üzerinde varlık kazanarak ulaşmıştır.

Bu açıdan bakıldığında “ne mutlu Türk’üm diyene” sözünü, hertürlü abartılı yorumu dışarıda bırakacak şekilde, milli bir devletin dayandığı hukukun üstünlüğü olarak anlamak gerekir.

Hukukun üstünlüğü, etnik özelliklerin, felsefi ve dini tercihlerin de garantisi ve koruyucusudur. Esasen çağdaş bir toplum, bu tür farkları yasalar aracılığıyla sağlayabilen bir toplumdur. Aksi taktirde dini tercihler, etnik farklar kolayca bireyler arasında üstünlük vesilesi olarak anlaşılmaya başlayabilir. Liyakat ve beceri de yerini tahakküme bırakacaktır.

Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyetimizin dayandığı temellerin ne denli çağdaş ve Türk toplumunu ileriye taşıyabilecek özelliklere sahip olduğu kolayca anlaşılacaktır.

Osmanlı imparatorluğunun asırlar boyunca farklı dinden ve ırktan milletleri bir arada tutan bir idare tarzı olduğu bilinmektedir. Bu gerçekten de tarihte eşine ender rastlanan bir başarıdır. Fakat bu görevin daha sonra Cumhuriyet idaresi tarafından devralındığını da unutmamak gerekir. Nitekim yaklaşık bir asırlık geçmişi içinde Cumhuriyet rejimi, Türk milletini çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmada büyük başarılar elde etmiştir; Anavatanının birlik ve bütünlüğünü koruyabilmiştir.

Cumhuriyetimiz, kökü yaklaşık üç asır öncesine giden bir çağdaşlaşma hareketinin ulaştığı son noktadır. Çünkü Viyana kuşatmasıyla başlayan başarısızlık, yenileşme faaliyetlerini de zorunlu hale getirmiştir (Tosun, H., S. 15 vd). Tanzimat fermanları ve meşrutiyet ilanları hep bu çizginin devamı olarak yorumlanmaktadır (İnalçık, H., S. 117 vd).

Yenileşme hareketleri başlangıçta öncelikle ve özellikle askeri alanları kapsamıştır. Çünkü aksayan taraf, askeri üstünlüklerin sona ermesi olmuştur. Gururlu Osmanlı imparatorluğu, kendi dışındaki gelişmelere kapalı kalmış, Avrupa’da olup bitenleri izleyememiştir. Nitekim ancak çok sonraları Avrupa’da elçilik açabilmiştir.

Avrupa ile yapılan ilk temaslar sonrası, öyle görünüyor ki, sorunun sadece askeri yapıda olmadığı anlaşılmiş ve geride kalmanın gerekçeleri hızla tespit edilip giderilmeye çalışılmıştır. Askeri teşkilatlanmada değişikliklere gidilmiş, yeni eğitim kurumları açılmış veya eskileri çağdaş bir biçime dönüştürülmek istenilmiştir.

Çeşitli alanlarda irili ufaklı devrimler son derece başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Nitekim Batı tarzı müzik anlayışından kılık kıyafete kadar uzanan alanlarda yapılan değişiklikler bu devrimlerin basit örnekleri olarak yorumlanabilir.

Kurumsal değişimlerin yapılması her zaman çeşitli zorlukları beraberinde getirir. Neyin ne şekilde değiştirilmesi gerektiği ise ayrı bir sorundur. Fakat bugün biliyoruz ki, kültürel bir alt yapı üzerine kurulmayan değişimler, tüm çabaların boşa gitmesine kolayca sebep olabilmektedir.

Batılı ülkelerin teknolojik, askeri ve ekonomik gelişmeyi başarmaları ve bu başarıyı da sosyal bünyelerini yeni koşullara uyarlayabilecek şekilde gerçekleştirmeleri, şüphesiz onların tarihi süreçleri içinde anlamlandırılabilir. Bu süreç, yukarıda da işaret edildiği gibi kaynağını bir yandan Yeniçağ'daki bilimsel devrimlerden, öte yandan Rönesans, Hümanizm ve Aydınlatma çağındaki gelişmelerden almaktadır.

Ve bütün bunlar sonuçta hukuki bir yapılanma içinde bütünlük kazanmış, değer kazanmış, anlam kazanmış ve varlık kazanmıştır.

Düşünce tarihi boyunca bir devletin dayandığı felsefi yapının ne olması gerektiği tartışma konusu olmuştur. Devleti bir organizma olarak kabul eden Platoncu görüşün karşısına devleti bir hizmet aracı olarak kabul eden Aristotelesci anlayış çıkmıştır. Daha sonraları devleti tanrısal bir idenin somutlaşmış şekli olarak gören anlayışın karşısına onu yapay bir varlık olarak kabul eden görüş çıkmıştır. Amaç, egemenliğe bir meşruiyet zemini kazandırmaktır. Temele konulacak ve egemenliği tanımlayacak olan devlet anlayışı, dinden eğitime, siyasi yapıdan kültürel etkinliklere ve bireylerin tercihlerine, beğenilerine, hatta mutluluklarının tanımına kadar çok geniş bir alanda belirleyici olmaktadır.

Günümüz devlet anlayışının tanımına ilk olarak ondokuzuncu yüzyılda kavuşuyoruz. Hukuk devleti anlayışı, kısaca ifade etmek gerekirse, bireylerin özgürlükleri karşısında devletin yetkilerini sınırlamayı öngörmektedir.

Bu sorunlar Osmanlı imparatorluğunun son zamanlarında sıkça tartışılmıştır. Siyasi yapı tartışmaları, özgürlük ve milliyetçilik ekseni üzerinde geniş ölçüde ele alınmıştır. Fakat bu tartışmalar giderek imparatorluğun varlığına yönelik tehditler halini almıştır. Nitekim bu süreç bir yandan azınlıkların birtakım haklara sahip olması yönünde gelişirken, öte yandan bilinen isyanlarına yol açmış ve bu gün bile sıkıntısını yaşadığımız hale gelmesine sebep olmuştur. Osmanlılık ve İslamcılık tartışmaları da diğer yönde gelişmiştir. Bu yönde yapılan girişimler ise bazı İslam ülkeleri'nin ihanetiyle sonuçsuz kalmıştır. Üçüncü yol olan Türkçülük daha sonra Cumhuriyetle öne çıkmıştır. Bu görüş başarısını Batı ülkelerinde olduğu gibi, hukuki bir zemin üzerine oturtulmuş olmasından almıştır.

“Ne mutlu Türk’üm diyene” sözünü bu açıdan değerlendirecek, hukukun üstünlüğünü esas alan vatandaşlık kavramı ile de tam bir uygunluk içinde olduğunu görebiliriz.

Türk olmak, bir devlet içinde aynı haklara sahip olmaktır; ve bunun da yasalarla güvence altında alınmış olması demektir. Bu sayede fırsat eşitliğinden, ortak sorumluluklardan, inanç özgürlüğünden bahsetmek mümkün olabilir. Yani çağdaş anlamda bir vatandaş olmaktan bu sayede sözedilebilir.

Batı dünyası milliyetçiliği hiçbir zaman kendi içinde bir ayrışma faktörü olarak uygulamamıştır. “Hukukun üstünlüğü” ilkesine dayanarak bu olanağın gerçekleşmesine izin vermemiştir.

Batı tipi demokrasilerde hakimiyetin millete ait olduğu kabul edilir. Fakat bunun için ortada bir milletin olması gerekir.

Çağdaş bir millet, birlik ve bütünlüğünü dil, ortak bir kültür ve tarih, laik bir yapı, sosyal haklar ve vatandaşlık kavramı üzerine kurabilen ve onları güvence altına alabilen bir hukuk devleti çerçevesinde oluşabilir.

Bu koşullara sahip bir millet ve demokrasi, çağdaş bir devletin, yani cumhuriyetin olabilmesinin önkoşuludur.

Bu yaklaşım Türk Milletinin halen sahip olduğu özelliklerle ve kurtuluş savaşı ile gerçekleştirdiği mucizenin devamı niteliğinde olan Cumhuriyetimizin temel değerleriyle tam bir uyum içindedir. Çünkü cumhuriyetimiz akılcı, laik, hukukun üstünlüğü ve sosyal adalet kavramları üzerine kurulmuş, demokratik bir yönetimdir. Dolayısıyla ayrımcılığı değil, ortak sorumluluk sahibi olunmasını öngörmektedir. Nitekim sözkonusu vecizede vurgunun, “Türk olmak” üzerine olmadığı hemen dikkati çekmektedir; ve bireyin öncelikle bir Türk vatandaşı olarak sorumluluk taşımasını talep etmektedir. Amaç daha fazla Türk olmak değildir; bu topluma daha iyi hizmet edebilmektir. Atatürkçü olmak daha fazla Atatürkçülüğü savunmak değildir, daha iyi Atatürkçü olmaktır. Yani bir vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirmektir. Benzer şekilde örneğin amaç daha çok Müslüman olmak değildir; daha iyi Müslüman olmak ve çağdaş ülkeler seviyesine ulaşabilmektir. Cumhuriyetin başta akılcılık ve çağdaşlık olmak üzere tüm değerleriyle uyum içinde bulunmaktır.

Kurtuluş savaşı gibi cumhuriyet de Türk milletinin sahip olduğu değerler sayesinde başarılmıştır ve ileriye doğru yoluna devam etmektedir. Atatürk’ün Cumhuriyet’in Onuncu yıl

nutkunda söylediği gibi, “az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli Türk kahramanlığı ve yüksek Türk Kültürü olan Türkiye Cumhuriyetidir”

Hepiniz saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Şafak Ural

İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Felsefe Bölümü

BAŞVURULAN KAYNAKLAR:

Albayrak, Mustafa (1999), Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Tarihsel Gelişimi. Atatürk Araştırma Merkezi.

Arslan, Mukaddes (2005), "Cumhuriyet, Demokrasi ve Meclis Kavramları", Atatürkçü Düşünce El Kitabı II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay. Ankara

Eroğlu, Hamza (2004). "Atatürk ve Cumhuriyet", Atatürkçü Düşünce El Kitabı I, Atatürk Araştırma Merkezi.

Eroğlu, Hamza . Atatürk ve Cumhuriyet. Atatürk Araştırma Merkezi.

İnalçık, H. "Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi", Atatürk ve Çağdaşlaşma, Atatürk Arş. Mrkz.

Kurtcebe, İsrail (2004). "Atatürk'ün tarih anlayışı ve Türk Tarih tezi", Atatürkçü Düşünce El Kitabı I, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay. Ankara

Saray, Mehmet (2004). "Atatürk'ün Milliyetçilik İlkesi", Atatürkçü Düşünce El Kitabı I, Atatürk Araştırma Merkezi.

Sayılı, Aydın (1948) Hayatta en Hakiki Mürşit İlimdir. Milli Eğitim Basımevi

Tosun, H. "Cumhuriyet öncesi çağdaşlaşma girişimleri", Atatürk ve Çağdaşlaşma, Atatürk Arş. Mrkz.